

Група аутора¹

Истраживачка станица

Петница

**ДОМ ОМЛАДИНЕ У ВАЉЕВУ
ОД 1967. ДО 1979. ГОДИНЕ**

АПСТРАКТ: Рад обрађује активности Дома омладине у Ваљевоу, од његовог оснивања 1967. године до 1979. године, до када постоји доступна архивска грађа. Анализирани су оснивање Дома, организационе промене у време подела у Савезу комуниста Југославије, васпитне, културне и забавне активности, као и финансијско половање. Праћење ових активности имало је за циљ да ујореди званичну омладинску и културну политику са стварним стањем на терену и могућностима њене реализације.

Савез комуниста Југославије², и пре тога Комунистичка партија Југославије, посвећивао је посебну пажњу омладини. Сматрало се да су неконформизам, енергија и ентузијазам младих у самим основама деловања сваке револуционарне партије. Због тога је било важно не само привући омладину у партијске организације, као што је била Социјалистичка омладина Југославије³, већ је и покренути на активно учешће у политичком животу.⁴ Један од начина на који је СОЈ утицао на младе, било је оснивање домова омладине.

Домови омладине су финансирани из буџета, а циљ им је био да се баве образовним радом, ширењем културе и подстицањем аматеризма. Значај домова омладине је био и у децентрализацији културе, ко-

1 Александар Костић, Николина Милошевић, Ђорђе Накић, Наташа Хениг, Полазници Семинара друштвене историје у Истраживачкој станици у Петници – ментор Душан Марковић.

2 У даљем тексту: СКЈ.

3 У даљем тексту: СОЈ.

4 Aleksić, Jordan, „Savezkomunista i Savez socijalističke omladine u raskoraku sa mladom generacijom”, *Socijalizam: časopis Saveza komunista Jugoslavije* XXVIII/3 (1985), стр. 339-348.

ја је у Србији била веома централизована, посебно у погледу могућности житеља мањих места за праћење филмске уметности и забавне музике. Иако није увек био случај да ове установе испуњавају све своје планиране задатке, њихов рад ипак може пружити добру слику односа државе према младима, али и младих према ономе што држава од њих очекује.⁵ Нормативни акти и планови рада показују шта су били предвиђени циљеви, док се из извештаја о стварним дешавањима и увођења промена у раду може закључити који су били проблеми у реализацији циљева, настали или због њихове нереалности или због отпора младих.

Дом омладине у Ваљево⁶ је основан 1967. године. Из грађе фонда „Установа за културу младих 'Омладински центар' – Ваљево”, који се налази у Међуопштинском историјском архиву Ваљево и садржи документа за период 1967-1979⁷, могу се видети сви наведени аспекти односа државе и омладине. Праћењем рада Дома крајем шездесетих и у првој половини седамдесетих година двадесетог века, може се добити и увид у стварност самоуправног система и утицај уставних промена и превирања у Савезу комуниста Југославије на најниже нивое власти у радну заједницу, општинске и окружне конференције.

Оснивање Дома омладине у Ваљево

Општинска конференција Савеза омладине Ваљево⁸ је на седници одржаној 21. маја 1967. године донела одлуку о оснивању Дома омладине у Ваљево и исплати свих средстава неопходних за почетак његовог рада.⁹ Дом је почео с радом 1. септембра 1967. године.¹⁰ У судски регистар је уписан 29. априла 1968. године.¹¹

5 Todorović, Dragan, „Zabava(i za čitaoca). Državna ustanova u državi koja se raspala”, *Dom omladine Beograda: 1964-1994*, Dom omladine Beograda, Beograd 1994, 153-161; Цуверовић, Борисав, *Култура и омладина*, Истраживачко-издавачки центар ССО Србије, Београд 1982, стр. 48-49, 152.

6 У даљем тексту: Дом.

7 Део грађе је за период 1967-1979 (кут. инв. бр. 6), а део за период 1967-1974 (књиге и кут. инв. бр. 7).

8 У даљем тексту: ОК СО.

9 Међуопштински историјски архив Ваљево, фонд Установа за културу младих „Омладински центар” – Ваљево, кутија 6, фасцикла Документација о оснивању установе (А), Одлука општинског комитета Савеза омладине Ваљево, 21. маја 1967. године (у даљем тексту: МИАВ, ОЦ, К-6, А).

10 Исто, Пријава за упис конституисања радне организације у судски регистар, 25. март 1968. године.

11 Исто, Решење окружног привредног суда у Београду о уписивању Дома омладине у Ваљево у регистар установа за срез Ваљево, 29. април 1968. године.

„Кућни ред” Дома је донет 23. октобра 1967. године и то је први званични акт ове установе. Рађен је по угледу на кућни ред Дома Југословенске народне армије (ЈНА). Њим је дефинисано радно време, одлучено је да се уведу чланске карте, као и да се забрани приступ „омладинцима са изразито дугом косом и омладинкама са мини сукњама”.¹² Први финансијски документ датира из новембра 1967. године, када ОК СО тражи у име Дома издвајање средстава из буџета Скупштине општине Ваљево.¹³ Привремени Статут је усвојен 8. јануара 1968. године. Њим су као основне делатности наведене образовна, друштвено-политичка, културно-уметничка и забавна, а постојале су и допунске делатности, као што су рад бифеа и давање сале под закуп, чији је циљ био да Дом сам обезбеди део потребних средстава за рад. Остали приходи су били од дотација или су обезбеђивани из окружног фонда за културу.¹⁴ Овај Статут је важио мање од два месеца, јер је нови донесен већ 29. фебруара 1968. године. Он је нешто детаљније описао основна правила рада Дома, али није било значајнијих промена већ постојећих одредби.¹⁵

Дом је користио сале и канцеларије Дома културе у Ваљево. За закуп ових просторија, Дом је с Домом културе саставио посебан уговор и исплаћивао им одређену суму на годишњем нивоу.¹⁶

На почетку свог постојања, Дом је имао само четири запослена, и то: директора Дома, секретара, радника у бифеу и радника на одржавању чистоће, док су за остале послове били ангажовани радници по уговору.¹⁷ Малобројни запослени нису у почетку успевали да у потпуности задовоље чланове и госте; касније је рад Дома постао професионалнији, иако је однос запослених на одређено и неодређено време био сличан у већем делу истраживаног периода.¹⁸ Уопште, на самом почетку рада Дома је било разних пропуста, па су чак и записници седница Савета вођени руком и често у веома неформалном тону.¹⁹ Први вршилац дужности директора био је Милан Вићентић, од 5. септембра 1967.

12 Исто, фасцикла Записници (Б), Записник са састанка Савета Дома омладине, 23. октобра 1967. године, 1 (у даљем тексту: Б).

13 Исто, К-7, К, Захтев за доделу средстава из буџетске резерве, 7. новембар 1967. године.

14 Исто, К-6, фасцикла Нормативна акта (В), Привремени статут Дома омладине, 8. јануар 1968. године, 1-3, 5-6 (у даљем тексту: В).

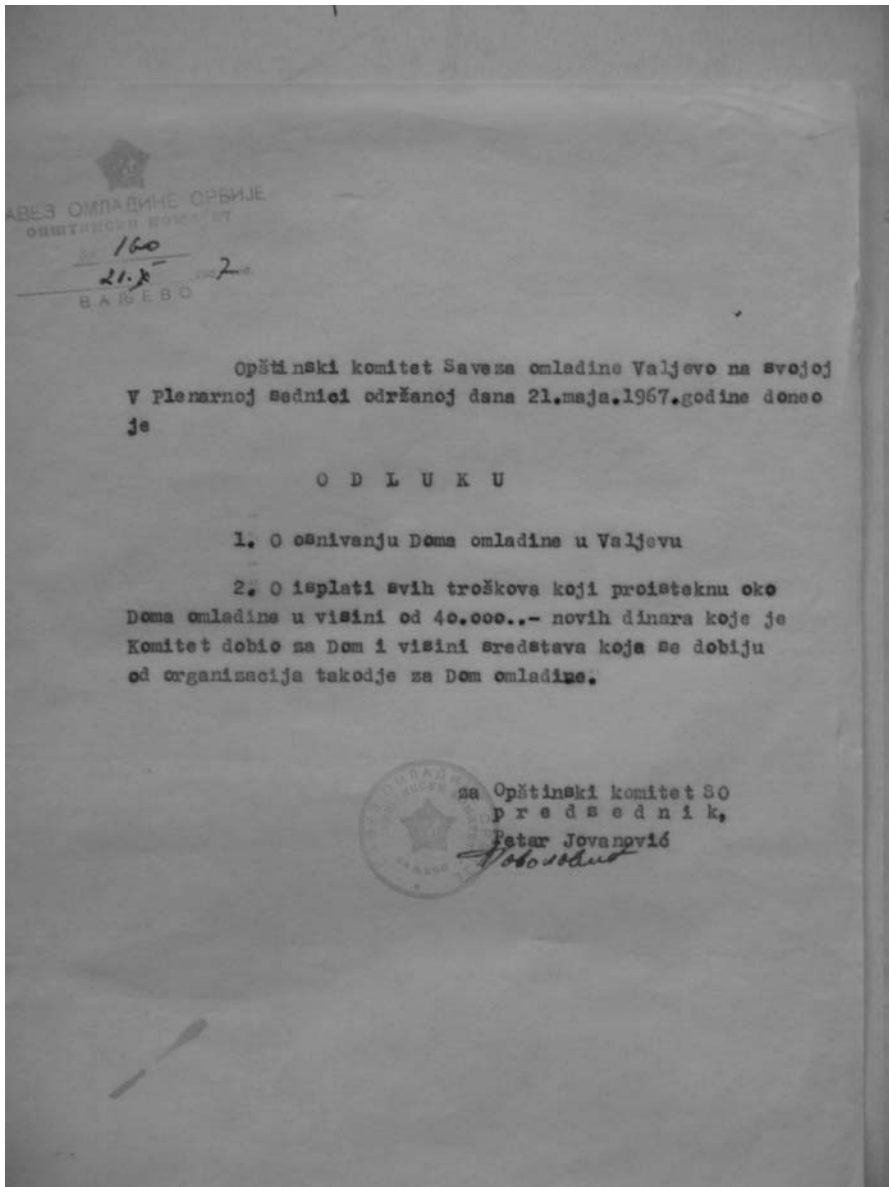
15 Исто, Статут, 29. фебруар 1968. године, 1, 13.

16 Исто, фасцикла Уговори (З), *passim* (у даљем тексту: З).

17 Исто, В, Одлука о систематизацији радних места у Дому омладине Ваљево, 1968. година, 1, 3.

18 Исто, Б, Записник са састанка радне заједнице Дома омладине Ваљево, 20. јануар 1968. године, 2.

19 Исто, *passim*.

Прилоз 1. Одлука о оснивању Дома

године и на тој дужности остао је до 1. јула 1969. године.²⁰ Први директор, изабран јавним конкурсом, био је Миломир Милошевић. Изабран је 12. септембра 1969. године, а на дужност је ступио 15. септембра 1969. године.²¹

Нови Статут и интеграција са ОК СО

У другој половини шездесетих и почетком седамдесетих година двадесетог века, у Југославији долази до велике инфлације и подела у СКЈ. Руководство СКЈ на челу с Јосипом Брозом Титом, одлучило је да се супротстави бирократизацији, технократизму, либерализму и национализму. Растући национализам је први пут званично осуђен на седници Председништва СКЈ крајем априла 1971. године. У јуну исте године је донет низ уставних амандмана у циљу развијања самоуправљања, а 1. и 2. децембра је, на Титово инсистирање, одржана још једна седница Председништва СКЈ, на којој је посебно осуђен национализам у Хрватској. Након ове седнице је дошло до значајних промена у партијским руководствомима. У јавности је највише пажње посвећено писму Јосипа Броза и Извршног бироа СКЈ чланству, организацијама и руководствомима Савеза комуниста. Овим писмом су осуђене националистичке тежње у друштву и богаћење појединаца, а пропагирано је самоуправљање.²² Због уставних промена, државна и друштвена предузећа се трансформишу у организације удруженог рада²³, а још пре тога, почињу у својим одлукама да се позивају на „Писмо друга Тита” и идеале самоуправљања, чиме су њихова руководства исказивала лојалност званичној политици СКЈ.

У актима Дома омладине у Ваљеу се од 1972. године могу запазити промене које су пратиле тадашње стање у земљи. Од 14. јануара 1972. године су за добијање посла уметничког руководиоца Дома потребни морално-политички, а за редитеља Дома морални квалитети.²⁴ Морално-политички квалитети ће у наредном периоду постати све потребнија квалификација за запошљавање у Дому. Од средине 1973. го-

20 Исто, фасцикла Персонална архива (Ж), Потврда да је друг Вићентић Милан ступио у радни однос са Домом омладине, 19. март 1968. године (у даљем тексту Ж); исто, К-6, Б, Записник са састанка Савета Дома омладине Ваљево, 12. септембар 1969. године, 1-2.

21 Исто, Записник са састанка Савета Дома омладине Ваљево, 12. септембар 1969. године, 1-2.

22 Petranović, Branko; Štrbac, Čedomir, *Istorija socijalističke Jugoslavije. Opšti pregled: Knjiga prva, Radnička štampa*, Beograd 1977, стр. 192-200; уп. Perović, Latinka, *Zatvaranje kruga. Ishod političkog rascepa u SKJ 1971/1972*, Svjetlost, Sarajevo 1991.

23 У даљем тексту: ОУР.

24 МИАВ, ОЦ, К-6, В, Одлука о систематизацији радних места у Дому омладине „Миливоје Радосављевић” у Ваљеу, 14. јануар 1972. године, 2.

дине се помиње могућност интеграције Дома у ОК СО и ова идеја је веома озбиљно разматрана на седници Савета Дома већ 28. септембра исте године, а посебно су као аргумент за интеграцију истицани лоши услови за рад.²⁵

Пре него што је до краја дефинисан став руководства Дома према интеграцији, промењен је Статут Дома. Почетком децембра 1973. године је називу Дома, због промена у законској регулативи, требало да буде додато „Организација удруженог рада” и да се уједно одлучи о томе која ће врста ОУР-а Дом бити. Дом је тада постао јединствена основна организација удруженог рада, што је и озваничено доношењем новог статута 18. децембра 1973. године и поновним уписивањем у судски регистар 17. јануара 1974. године.²⁶ Приликом поновне регистрације, Дом је уписан под називом Организација удруженог рада – Дом омладине „Миливоје Радосављевић”.²⁷ Име Миливоја Радосављевића, борца Ваљевског партизанског одреда, се у грађи јавља још од 1970. године, мада не редовно, па се може претпоставити да до формалне промене имена долази тек 1974. године.²⁸

Нови Статут је био знатно опширнији од претходног. Идеали самоуправљања су истицани у готово сваком члану, а још једна значајна промена је захтев за одговарајућим морално-политичким квалитетима директора.²⁹ Нижи нормативни акти донети након Статута иду корак даље у праћењу тренутних прилика у Југославији. Сваки споразум обавезно носи атрибут „самоуправни”.³⁰ Правилник о систематизацији радних места од 5. априла 1974. године као обавезан услов за пријем на било које радно место, па чак и за послове угоститељског радника или службеника, прописује постојање морално-политичких квалитета.³¹

25 Исто, Б, Закључци Савета Дома омладине „Миливоје Радосављевић” у Ваљеву, 29. август 1973, 3; исто, Записник са састанка Савета Дома омладине, 28. септембар 1973. године, 1-3.

26 Исто, А, Записник са седнице Збора радних људи Дома омладине „Миливоје Радосављевић” у Ваљеву, 5. новембар 1973. године; исто, В, Статут, 18. децембар 1973. године; исто, А, Решење окружног привредног суда у Београду о уписивању конституисања радне организације Дом омладине „Миливоје Радосављевић” Ваљево у судски регистар, 17. јануар 1974. године, 1-2.

27 Исто, Решење Окружног привредног суда у Београду о уписивању конституисања радне организације Дом омладине „Миливоје Радосављевић” Ваљево у судски регистар, 17. јануар 1974. године, 1-2.

28 Ранковић, Здравко, *Ваљевски крај у XX веку*, Издавачко предузеће Колубара, Ваљево 2002, стр. 234.

29 МИАВ, ОЦ, К-6, В, Статут, 18. децембар 1973. године, 10.

30 Исто, *passim*.

31 Исто, Правилник о систематизацији радних места, 5. април 1974. године, 1-6.

Током промена нормативних аката, интензивно је разматрана и могућност интеграције. Тако се 1973. године раде упоредни финансијски извештаји за ОК СО и Дом, највероватније у склопу анализе идеје о интеграцији.³² Предлог је био да се, поред Дома, са стручном службом ОК СО касније интегришу и Одред извиђача, Друштво истраживача, Феријални савез, Покрет горана, Савез пионира и Народна техника.³³ Истицани су разлози материјалне природе, али и они који су очигледно били политички мотивисани: сматрало се да би интеграција олакшала организацију због смањења бирократије и да би оживела самоуправљање. Као додатни разлог због ког Дом није требало да постоји као независна установа, истицан је податак да је од шесторо запослених било само двоје чланова партије, док су двоје запослених били бивши чланови, чији су морално-политички квалитети били упитни.³⁴ При разговорима ОК СО и Дома о интеграцији, наведено је и да би она била у складу с препорукама из писма Јосипа Броза. Тада је закључено и да би интеграцију требало спроводити поступно и договорено је да се с њом отпочне у марту 1974. године и да она буде завршена до краја године.³⁵ Званична одлука о интеграцији Дома у ОК СО је донета 20. маја 1974. године, Након тога је Дом брисан из судског регистра и наставио је да ради као део ОК СО, а средства с његовог рачуна пребачена су на рачун ОК СО 30. јуна 1974. године.³⁶ Убрзо након интеграције је име Дома промењено у Омладински центар „Миливоје Радосављевић” – Ваљево.³⁷

Активности Дома омладине

Дом је своје просторије користио у разне сврхе. Ту су обављали сталне и неке повремене активности. У сталне активности спадале су: Трибине заинтересованих, састанци клуба младих писаца, уређивање билтена, фото-новина, састанци драмског студија, боравак у читаоници, похађање плесне школе и игранке.

32 Исто, К-7, К, Преглед утрошених средстава Општинске конференције СО и Дома омладине „Миливоје Радосављевић” Ваљево за 1973. годину, 1-3.

33 Исто, фасцикла Преписка (И), Радни материјал о питањима интеграције, фебруар 1974. године, 2 (у даљем тексту: И).

34 Исто, И, Извештај о раду и реализацији задатака из Писма друга Тита и Извршног бироа Председништва СКЈ, 21. јануар 1974. године, 5.

35 Исто, И, Радни материјал о питањима интеграције, фебруар 1974. године, 3-4.

36 Исто, К-6, А, Одлука о интеграцији, 28. јун 1974. године.

37 Исто, В, *passim*.

На Трибини заинтересованих обрађивале су се разне теме из живота и оне које су омладинцима биле интересантне; углавном су то били они програми који би могли васпитно и образовно деловати на омладину.³⁸ Међутим, било је и Трибина где су теме биле забавног карактера и на којима су млади могли да се друже с вршњацима из околних места, но основни циљ био је да се што више омладине укључи у рад Дома.³⁹ Кроз Трибине заинтересованих обрађивале су се идеолошко-политичке активности Дома као што су одржавање предавања, припреме и организовање рада Омладинске политичке школе при Радничком универзитету.⁴⁰

Укључивање омладине у рад вршило се и путем пропаганде у издавањем Билтена и фото-новина. Билтени су углавном излазили пред неки велики празник као што су: Дан републике, Дан Октобарске револуције, Дан жена. Прослава државних празника је иначе била једна од најважнијих компонената рада Дома јер су приредбе, празници и јубилеји били међу главним спољашњим обележјима социјализма и на тај начин су промовисане вредности новог, социјалистичког друштва.⁴¹ Њихов значај осликава и један од правилника, где се у опису послова редитеља посебно наводи режирање програма у оквиру прослава празника.⁴² Фото-новине су једно време излазиле сваког понедељка и извештавале о свим већим активностима омладинаца, разним манифестацијама, концертима.⁴³ Међутим, у грађи се ове новине спомињу само 1967. године, те је могуће да није било заинтересованих омладинаца да уређују овај лист, или је он наставио с радом, само није био толико актуелан да би се спомињао у извештајима рада Дома омладине.

Остале активности одвијале су се у склопу секција Дома, од којих би пре свега требало споменути Омладински и пионирски драмски студио, посебно значајан услед непостојања професионалног позоришта у Ваљеву, као и Клуб младих истраживача, први у Југославији.⁴⁴ У привремене активности спадало је организовање разних изложби, учла-

38 Исто, фасцикла Планови рада (Е), Предлог плана рада Дома омладине, новембар 1967 године, 1 (у даљем тексту: Е).

39 Исто, План рада Комисије за идеолошко политички рад ОК СО за период мај-децембар 1967 г[одине].

40 Исто, Предлог плана рада Дома омладине у Ваљеву за VII, VIII, IX – 1967. године, 2.

41 Todorović, Dragan, н. д, стр. 153-161.

42 МИАВ, ОЦ, К-6, В, Правилник о систематизацији радних места, 5. април 1974. године, 3.

43 Исто, Е, Предлог плана рада Дома омладине, новембар 1967 године, 1.

44 Исто, Предлог програма рада за 1971. годину, јануар 1971. године, 10; исто, Ж, Предлог програма активности Дома омладине за 1970. годину, новембар 1969. године, 8.

њивање омладине и пионира у Дом, издавање просторија, а требало је узети учешћа и у активностима које су претходиле републичком и Савезном конгресу СО.⁴⁵

У периоду од 1971. до 1975. године Дом је радио на активностима које су изазивале интерес код младих, те су, поред поменутих, додати и програми за средњошколску и радничку омладину, нове клупске активности (клуб дискофила, клуб пионирских инструктора, клуб акцијаша) и Омладински универзитет.⁴⁶ За пропаганду својих активности, Дом омладине се обраћао штампарији „Дечје новине” и Радио и новинској установи „Напред”. „Дечје новине” су се бавиле израдом плаката, док је Радио и новинска кућа „Напред” била задужена за информације које су се пласирале преко новина и радија. Од августа 1973. године, новинари су позивани и на састанке Савета Дома.⁴⁷ Касније, у периоду од 1972. до 1974. године, пропаганда је коришћена као компензација за добијање финансијске помоћи.⁴⁸

Програмске јединице

Дом омладине је у склопу свог плана и програма нудио васпитно-образовни, културно-забавни, ревијално-забавни, друштвени и комерцијални програм.⁴⁹ Програмске задатке, Дом је остваривао кроз програмске јединице, и то: драмски студио, књижевну омладину, филмску омладину, музичку омладину, програме за село и омладинце који су радили на ревијално-забавном и комерцијалном програму.⁵⁰

Омладински драмски студио „ОСА” је представљао најактивнију програмску јединицу Дома. Након великих амбиција и интензивног рада одмах по оснивању Дома, уследиле су кадровске промене на радном месту редитеља, што је довело до смањења активности.⁵¹ Тек од 1971. године, „ОСА” оживљава своју активности, а чине је омладинска и пионирска секција. У том периоду, припремљена је и два пута изведена Комолијева представа „Боинг-боинг”. Касније је ова комедија доживела још 18 извођења којима је присуствовало преко 5.000 људи.

45 Исто, *passim*.

46 Исто, План рада Дома омладине са селом, 2.

47 Исто, Б, Закључци Савета Дома омладине „Миливоје Радосављевић” у Ваљевоу, 29. август, 1973. године, 3.

48 Исто, К-7, И, Писмо Новинско издавачком предузећу „Дечје новине”, 31. март 1973. године, 1; исто, Писмо Новинској и радио установи „Напред” Ваљево, 2. август 1973. године, 1.

49 Исто, К-6, Е, Предлог плана рада за јануар 1973 године, 1.

50 Исто, Извештај о оствареним програмским задацима, 1.

51 Исто, *passim*; исто, Ж, *passim*.

На разним фестивалима и такмичењима представе овог студија су изванредно примљене што показује велики број гледалаца.⁵² У периоду од 1971. до 1975. године драмски студио је радио и на примању младих у стални радни однос на место редитеља како би развио њихов таленат. Млади редитељи су припремали драме и рецитале поводом свечаности као што су 8. март, Дан младости, Дан ЈНА, Дан победе и сл.⁵³ Запажене резултате, ова секција је остваривала и на регионалном такмичењу позоришних друштава које се одржавало у Ваљево. Пионирска секција је често имала проблема са обезбеђивањем, разноврсношћу и одабиром текстова за обраду. За помоћ су се обраћали уредницима листа „Сусрети четвртком”.⁵⁴

У оквиру књижевне омладине радио је клуб младих писаца „Колубарски токови”, који је, сем сопствених састанака и вечери, организовао књижевне вечери савремених писаца, такмичења рецитатора и писане конкурсе. Клуб је окупљао око тридесетак младих литерарних стваралаца међу којима су неки добитници многих награда. Поред тога, чланови Клуба писаца објављивали су своје радове у листовима „Напред”, „Реч” и „Глас Подриња”, на таласима Радио Ваљева и Радио Подриња и у многим часописима, а неки чланови су наступали и на смотрама поезије. Основни задатак чланова био је објављивање „Зборника радова младих ваљевских писаца”. Одлука о стварању овог зборника донета је још на оснивачком састанку и за врло кратко време скупљено је преко 160 радова 32 аутора.⁵⁵ На радним састанцима који су се одржавали једном недељно, програм рада чинило је читање поезије и прозе и разговор о томе, што је имало за циљ подстицање и развијање стваралачког духа код сваког члана; затим обрада тема из домаће и стране књижевности, скупљање народних умотворина (још незабележених песама, изрека, пословица итд), колективне посете позориштима и филмским представама, организовање отворених састанака поводом већих државних празника.⁵⁶ У заједници са Савезом аматера Србије, Дом је као организатор реализовао општинска и регионална такмичења рецитатора под називом „Песнице народа мог”.⁵⁷

52 Исто, К-7, И, Прилог писму Међуопштинској заједници културе, 24. август 1972. године, 1.

53 Исто, К-6, Е, Пројекција средњерочног плана Дома омладине (1971-1975), 2.

54 Исто, К-7, И, Писмо Донки Николић, 29. март 1972. године.

55 Исто, Прилог писму Међуопштинској заједници културе, 24. август 1972. године, 5.

56 Исто, К-6, Е, Оријентациони програм рада Општинске организације књижевне омладине Ваљево, 2.

57 Исто, Извештај о оствареним програмским задацима, 2.

Филмска омладина је дуго времена представљала недовољно развијен облик рада с младима. У оквиру програма филмске омладине организоване су трибине „Филм и млади” и „Филмске среде”. У прва три месеца одржавања „Филмских средa”, приказано је десет филмова које је обезбедио Културни центар Београд. Ове пројекције је укупно пратило око 350 људи. Поред тога, у реализацији програма покрета се радило и на оживљавању рада фото-кино клуба, али он није имао најосновније услове за рад, те се прво морало позабавити проблемом просторије за овај клуб.⁵⁸ Након добијања дозволе за покретање секције, Фото-кино клуб Дома омладине се обратио Дому културе у Ваљеу за обезбеђење простора, како би могао да функционише. Договорили су се да постојећу гардеробу претворе у фото-лабораторију.⁵⁹ Током 1969. године Фото-кино клуб је организовао курсеве фото-аматера за раднике предузећа „Крушик”, док је с „Кино клубом 8” из Београда организована презентација аматерских филмова у оквиру овог програма.⁶⁰ Сем тога, Дом је радио и на преговорима с ваљевским кино-аматерима о снимању филма с тематиком из живота ваљевских села.⁶¹

Омладинци који су радили на организовању ревијално-забавног програма састављали су програм који је био интересантан младима. Ту се подразумевају игранке, приредбе, другарске вечери, концерти, изложбе, такмичења у шаху и стоном тенису.⁶² Такође, радили су и на одржавању и припремању рада фолклорне секције „Крушик”, која се показала веома активном и успешном у своме раду. Игранке су се одржавале сваке суботе, недеље и четвртка према званичном програму рада. Међутим, по Дневнику рада Дома омладине, игранке су биле чешће – чак и по пет дана за редом. На игранкама су углавном свирали локални бендови као што су: „Котрљајуће сузе”, „АБВ 5” и „Центлмени”. Углавном је било око 200 посетилаца, а највећа заинтересованост је била кад су гостовале познатије групе из већих градова, на пример „Це де”, „Моби Дик” и „Ју група” (1973. године).⁶³

У оквиру Дома је радило још неколико секција, али се о њиховом раду из архивске грађе може сазнати јако мало. Оне се спомињу готово

58 Исто, К-7, И, Прилог писму Међуопштинској заједници културе, 24. август 1972. године, 4.

59 Исто, Захтев Савету Дома културе Ваљево за добијање сагласности за адаптацију гардеробе, 20. јануар 1972. године.

60 Исто, К-6, Б, Записник са седнице Савета Дома омладине, 6. јун 1969. године, 2.

61 Исто, К-7, И, Прилог писму Међуопштинској заједници културе, 24. август 1972. године, 4.

62 Исто, К-6, Е, Пројекција средњерочног плана Дома омладине (1971-1975), 3.

63 Исто, Извештај о оствареним програмским задацима, 4.

искључиво у плановима рада и то без детаљног описа њихових активности. То је случај чак и с Клубом младих истраживача, упркос чињеници да је у плановима он, уз драмски студио, често истицан као једна од најуспешнијих секција.⁶⁴

Комерцијалне активности Дома омладине подразумевале су издавање просторија Дома за потребе Секретаријата унутрашњих послова и Друштва књиговођа, организовање такмичења у шаху и стоном тенису и рад на рекламано-пропагандним активностима. На овом програму радило је мало омладинаца јер их тај вид активности није интересовао.⁶⁵

Васпитно-образовни рад

Сва три статута Дома као најважнију делатност истичу образовни, друштвено-политички и васпитни рад. Док Привремени статут и Статут из 1968. године само описују активности кроз које се спроводи овај рад, у Статуту из 1973. године посебно је напоменут рад на марксистичком образовању и рад на информативно-пропагандним делатностима.⁶⁶

У оквиру васпитно-образовног рада, програме су водили Омладински универзитет и Трибине заинтересованих, затим разни семинари за пионирске инструкторе и раднике. Омладински универзитет показао се као изврсна форма информисања, образовања и стицања неопходног знања из оних области које су биле ван домашаја наставних програма школе. Сваке године се правио посебан програм активности универзитета и осмишљавале нове методе образовања младих.⁶⁷ Циљ му је био да што више омладине упозна теме из области науке, политике и уметности. У току рада, окупио је више познатих научних, културних и друштвено-политичких радника, као што су инж. Миливоје Југин, проф. др Тихомир Продановић, Никола Милошевић и други.⁶⁸

Сем универзитета, организована су и саветовалишта за младе и родитеље. Саветовалишта су радила сваког четвртка, а стручну помоћ и

64 МИАВ, фонд: Друштво истраживача „Владимир Мандић – Манда” Ваљево (1969-), 1967-1988. и 1994. У складу са Статутом Савеза социјалистичке омладине Југославије, одржана је 16. фебруара 1969. године Оснивачка скупштина Клуба младих истраживача у Ваљеву. Седиште клуба је у Ваљеву. Деловао је у оквиру Дома омладине Ваљево – Статут Клуба младих истраживача у Ваљеву, од 16. фебруара 1969, кут. инв. бр. 1.

65 МИАВ, ОЦ, К-6, *passim*.

66 Исто, В, Привремени статут Дома омладине, 8. јануар 1968. године, 2; исто, Статут, 29. фебруар 1968. године, 2; исто, Статут, 18. децембар 1973. године, 4.

67 Исто, Е, Пројекција средњерочног плана Дома омладине (1971-1975), 2.

68 Исто, К-7, И, Понуда Мате Лончару, 14. децембар 1973. године.

предавања су вршили педагози и психолози, чланови Педагошког друштва Србије.⁶⁹ Такође је било говора и о организовању саветовалишта педагошких радника 1973. године и оснивању Омладинске политичке школе. У циљу рада на култури и образовању омладине, Дом је склапао договоре са основним и средњим школама из Ваљева и са основним школама из околине града. Најчешћа сарадња је била с наставницима музичког васпитања. Активности су биле подељене посебно за ниже и више разреде основних школа и за средње школе. Одржаване су балетске представе у сарадњи са Основном заједницом Музичке омладине Србије.⁷⁰ Од 1972. године били су организовани традиционални фестивали дечијих песама у чијем организовању је Дом активно учествовао заједно са активом наставника музичког васпитања основних школа.⁷¹ У Дому су организована предавања различите тематике. Најчешћи гости – предавачи су били професори с Београдског универзитета, пре свега професори с Филозофског факултета и Академије уметности. У периоду октобар – новембар 1973. године, остварена је и сарадња с француском и америчком амбасадом ради одржавања предавања „Пут око света” у оквиру рада Омладинског универзитета.⁷² Дом је био повезан с Новинским издавачким предузећем „Дечје новине” које је покривало највећи део трошкова приликом организовања такмичења за децу. Они су као покровитељско предузеће имали обавезу да обезбеде награде, што је Дому често представљало велики проблем.⁷³

Дом омладине је такође имао уговор о финансирању с Међуопштинском заједницом културе⁷⁴, која је, по том уговору, имала обавезу да покрива један део трошкова програма.⁷⁵ Када су у питању привредна предузећа, финансијску помоћ су добијали од фабричког одбора синдиката предузећа „Крушик”. Њихова помоћ се огледала у новчаној помоћи приликом извођења представа у оквиру секције „ОСА”.⁷⁶

69 Исто, К-6, Е, Извештај о оствареним програмским задацима, 4.

70 Исто, К-7, И, Писмо наставницима, 24. мај 1972. године.

71 Исто, Писмо Новинско издавачком предузећу „Дечје новине”, 21. фебруар 1973. године, 1.

72 Исто, Понуда за сарадњу Америчком информативном центру, 7. август 1973. године; исто, Понуда за сарадњу Француској амбасади од 7. августа 1973. године.

73 Исто, Понуда Новинско-издавачком предузећу „Дечје новине” за покровитељство, 7. децембар 1971. године.

74 У даљем тексту: МЗК.

75 МИАВ, ОЦ, К-7, И, Позив Дому омладине за потписивање уговора за средства у 1971. години, 4. април 1971. године.

76 Исто, Писмо Фабричком одбору Синдиката предузећа „Крушик”, 13. март 1973. године.

Програми за село

Програми за сеоско становништво су од настанка Дома били веома важна компонента његовог рада. Још је на састанку Савета Дома 29. јануара 1968. године наглашено да омладински драмски студио при Дому првенствено треба да сарађује са селом.⁷⁷ Ипак, рад у селима није званично био међу основним циљевима Дома све до доношења Статута из 1973. године, где је овај вид рада наведен међу културно-уметничким и забавно ревијалним активностима.⁷⁸ Омладинци који су се бавили програмом за село су дуго били једина институција у граду која се бавила овим видом програма. Акције које су организоване углавном су биле културно-уметничког карактера и имале су за циљ јачање омладинских друштава на селу, док су секције васпитно-образовног рада биле мање активне. Омладинци су сарађивали с 29 околних села и извештаји рада показују да је програм који су спроводили био веома посећен и интересантан како младима тако и старијима.⁷⁹

Циљ програма за село је био да привуче публику и тако помогне локалним културним удружењима, па се зато и квалитетом битно разликовао од програма за град. Средином 1968. године је чак на седници Савета Дома изнета следећа примедба: „Погрешили смо што смо ишли са квалитетом продајући га селу и школи. При Д[ому] О[младине] организовати бољи прилаз за рад. Обезбедити награде и остало. Важно је да су села приредила програме не тражећи квалитет”.⁸⁰ Пред почетак сваке сезоне су организовани семинари за стручне руководиоце друштава. Најчешће и најпосећеније акције Дома омладине на селу биле су: „Сусрети села”, „Путујући караван”, „Први глас и први инструмент ваљевских села”, „Караван сељака песника” и „Сеоско посело”. Представљане су и изложбе локалних сликара и огранака Омладинског универзитета.⁸¹

„Сусрети села” су били културно-образовна акција која се састојала из два дела: квиз такмичења и смотре културног аматеризма на селу. Квиз такмичења су такође имала два дела: „Договор кућу гради”, екипно такмичење у познавању сточарства, и „Знање имање”, појединачно такмичење у познавању домаћинства, где су се такмичиле само девојке. У другом делу смотре културног аматеризма „Покажи шта знаш” наступали су млади рецитатори, певачи, глумци, писци, свирачи итд.⁸²

77 Исто К-6, Б, Записник II са састанка Савета Дома омладине], 29. јануар 1968. године, 2.

78 Исто, В, Статут, 18. децембар 1973. године, 5.

79 Исто, Е, *passim*.

80 Исто, Б, Записник са састанка Савета, 27. јун 1968. године, 4.

81 Исто, Е, План рада Дома омладине са селом, 1.

82 Исто.

„Путујући караван” је био назив програма који је био припреман у Дому и онда се повремено изводио пред сеоском омладином. Састојао се из две врсте програма: драмски чланови студија „ОСА” изводили су представе, а чланови фолклорног ансамбла „Крушик” сплет песама и игара. „Караван сељака песника” била је манифестација од десетак приредби на којима су сељаци – песници читали своје радове. Сем сељака – песника долазили су и познатији књижевници као што су: Вукосав Андрић, Љубивоје Ршумовић, Момчило Тешић итд. „Први глас и први инструмент ваљевских села” је такмичење аматера у певању новокомпонованих и изворних песама. „Покретни универзитет” је сеоској омладини држао предавања из медицине, пољопривреде итд.⁸³

Акција „Тражимо највеселије село” настала је 1967. године на иницијативу ОК СО Ваљево. У организацију се укључио и Дом омладине. Током година, покровитељи овог такмичења били су: Новинска и радио установа „Напред”, Културно-просветна заједница, ОК СО и ИПК „Србијанка”. Новински листови „Напред” и „Реч”, као и Радио Ваљево су били задужени за информисање о овој манифестацији.⁸⁴ Дом омладине је уз помоћ Комисије за село ОК СО Ваљево и Радио Ваљево организовао такмичење „Први глас ваљевских села”. Место одржавања такмичења се сваке године мењало. Дом није имао средства да покрива трошкове превоза, па је с тога тражио новчану помоћ за изнајмљивање аутобуса. Помоћ је током године тражена од фабрике „Крушик” и привредног предузећа „Пољопродуцент”.⁸⁵

У оквиру програма које је Дом организовао за омладину са села је била и „кинофикација”. Она је обухватала циклус филмских пројекција на селима и реализована је 1972. године. Највише је приказиван филм „Орлови рано лете”, а осим њега, на репертоару су били и: „Пут око света”, „Скупљачи перја”, „Партизан и његов син”, „Крвава бајка” и „Невесињска пушка”.⁸⁶

Услови за рад и остварени резултати

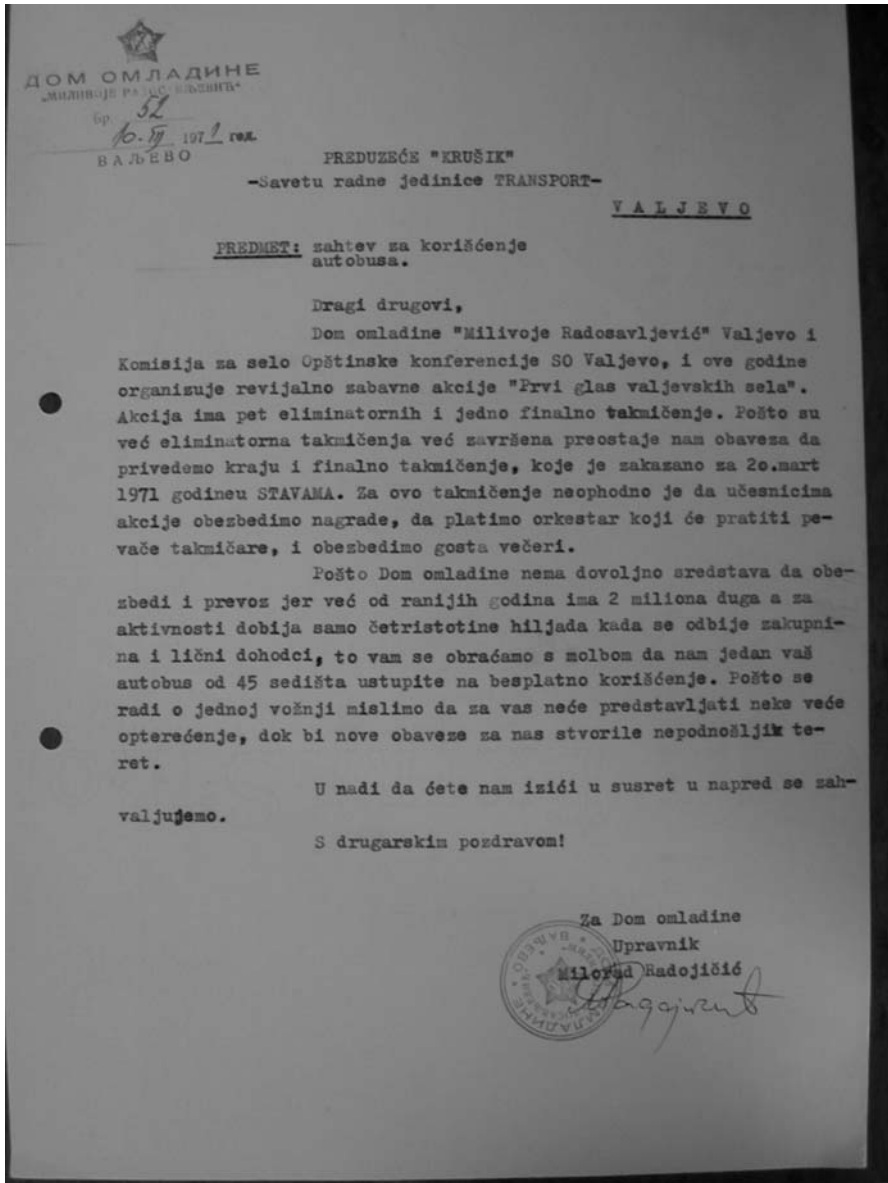
Смештајно-технички услови Дома нису задовољавали потребе и захтеве младих, којих је у Ваљеу, према проценама, било око 10.000. Једно време је било речи о изградњи новог Дома омладине, но тај предлог није усвојен. Од 1967. године, када је Дом основан, ништа значајно није урађено на остваривању повољнијих услова за његов рад.

83 Исто.

84 Исто, К-7, И, Писмо послато у 51 село, 6. децембар 1971. године, 1.

85 Исто, Писмо послато у 6 села, 2. децембар 1971. године.

86 Исто, К-6, фасцикла Извештаји о раду (Д), Кинофикација, 1-3.

Прилоз 2. Захтев за помоћ због финансијских проблема Дома

Опрема је углавном била дотрајала, просторија за рад је било мало, број чланова Дома повећавао се из године у годину, а финансијска средства су била мала.⁸⁷ Дом је располагао следећим просторијама: универзалном салом с позорницом, клубом, фото-лабораторијом, гардеробом и канцеларијама. Сала се користила за организовање другарских вечери, игранки, предавања, музичких концерата, филмских пројекција итд. У Клубу Дома су држана предавања, продавана безалкохолних пића, играни су шах и стони тенис, читане новине и одржавани месни састанци. Због своје величине и неприпремљености, просторије су биле нефункционалне за неке од ових активности.⁸⁸

Највећи део финансијских средстава је потицао од дотација ОК СО и МЗК. Ипак, све културне установе финансиране на овај начин су добијале мање средстава него што су потраживале, а изузетак од тога није био ни Дом омладине.⁸⁹ Дом омладине је веома често сарађивао с предузећима и организацијама како би подмирио своје потребе. Поред новчане, добијали су и помоћ у инвентару који је био неопходан за рад. Након две године коришћења уз плаћање, одлуком Извршног одбора Општинске конференције Савеза социјалистичког радног народа Ваљево, Дом је 1969. године, без накнаде добио средства за озвучење.⁹⁰ У току 1968. године грађена је бина која је представљала услов за редовно функционисање Дома. За помоћ су се обратили Управном одбору Фонда за културу Скупштине општине.⁹¹ До краја 1971. године, Дом се стално налазио у тешкој финансијској ситуацији када су била у питању организовања активности омладине. Тражили су покровитељство за покривање трошкова превоза до места у коме је требало да се одржи нека активност поводом гостовања или одласка на такмичења.⁹²

Упркос оваквим условима за рад, омладинци су постизали позитивне резултате у реализовању програма, и то захваљујући сталним договорима и састанцима, који су одржавани у Дому. Позитивне резултате

87 Исто, К-7, И, Понуда Мате Лончару, 14. децембар 1973. године.

88 Исто, Прилог информацији о условима под којима ради Дом омладине, 14. децембар 1971. године, 1.

89 Исто, К, Извештај Комисије Иницијативног одбора задужене за финансије; исто, Захтев за финансирање Дома омладине, 20. децембар 1971. године, 2; исто, Извршење прихода и расхода Дома омладине „Миливоје Радосављевић” Ваљево за 1972. год[ину], 1.

90 Исто, И, Решење на основу одлуке Извршног одбора општинске конференције ССРН, 28. децембар 1969. године.

91 Исто, Писмо Управном одбору Фонда за културу Скупштине општине Ваљево.

92 Исто, Писмо Савету радне јединице Транспорт предузећа „Крушик”, 10. март 1971. године.

показује повећани број припремљених и извођених програма. Подигнути су идејни и уметнички ниво програма и остварен је добар однос с публиком. Тако је у току 1973. године припремљено и изведено око 130 културно-уметничких програма, не рачунајући игранке и друге ревијално-забавне програме. Све ове програме је пратило преко 54.000 посетилаца. Ова цифра говори да су програми били квалитетни и да су били солидно посећени и да је у просеку на сваком програму двоструко премашен капацитет сале, која је имала 200 места.⁹³

Једина замерка Дому омладине била је да се превише усмеравао на комерцијалне послове, а по оцени Савета Дома и Секретаријата ОК СО, то се није смело догодити јер је он морао бити центар окупљања омладине у коме би се одвијао њихов друштвени живот.⁹⁴ Поред тога мало је урађено и на развоју аматерских активности у школама и радним организацијама.⁹⁵

Бројни финансијски проблеми Дома су очигледно условили нешто више комерцијалних активности, попут честих игранки, као и гостовања познатих музичких група. Ово се није уклапало ни у предвиђене планове рада Дома, али ни у саму сврху домова омладине, као центара за васпитање младих и њихово приближавање култури, пре свега кроз аматерско стваралаштво. Ипак, упркос критикама које је због таквог уређивања програма ОК СО упућивао Дому, то није покварило општу оцену надлежних да је Дом радио успешно, највише захваљујући добро организованом васпитно-образовном програму.

Финансијско пословање Дома омладине

У финансијској архиви Дома се налазе завршни рачуни, предрачуни завршних рачуна, предлози планова рада, као и пописи материјалних добара које су биле у власништву самог Дома. Дом омладине је из године у годину пословао све боље и остваривао све већи приход. Један од параметара који то могу добро да покажу је и тај да се разлика између самосталних прихода и личног дохотка запослених у Дому из године у годину смањује, да би 1972. године они могли самостално да исплаћују своје раднике.⁹⁶ Један од највећих расхода Дома је била закупнина простора, коју су према уговору плаћали Дому културе у Ваљево. Овакав уговор о закупнини био је потписиван сваке године, с тим што

93 Исто, Прилог писму Културно просветној заједници Ваљево, 21. јануар 1974. године.

94 Исто.

95 Исто, К-6, Е, *passim*.

96 Исто, К-7, К, Извештај о извршеним расходима и приходима за 1972. годину.

је цена била сваке године све већа. Приликом захтева 1967. године, као један од главних разлога за издвајање новца из буџета Општине, било је и повећање закупнине од 25%, као и повећање цена комуналних услуга.⁹⁷

Поред предрачуна и рачуна, који су били саставни део финансијске архиве, од 1971. године су постојали и предлози планова, на основу којих су захтевана средства за дотације. Такође, од исте године се мења финансијер. Ова улога са Скупштине општине прелази у руке МЗК. Већ од следеће године, МЗК постаје једини финансијер Дома.⁹⁸ Једина разлика је у томе што се од тада јасно одвајају дотације по плану културних активности који им је доставио Дом од дотација за материјална средства, што у ранијим финансијским документима није помињано. Те године се први пут помињу потраживања која Дом има према неком трећем правном лицу. Међу њима су и СУП Ваљево, Градска библиотека, ОК СО Ваљево и Уб и фудбалски клубови Узор и Градац.⁹⁹

Битно је напоменути да по доласку новог финансијера долази до реорганизације рада у Дому и до крупних повећања профита. Поред повећања профита долази и до акције којом је требало да се анимира омладина са села. Ова акција је била битна, пошто је њен финансијски аспект остављен по страни, јер чак ни према плану за ову акцију није била предвиђена никаква финансијска добит, штавише планиран је мањак од 6.000 динара. Завршни рачун за 1972. годину је рађен паралелно за Дом омладине и ОК СО. У овом документу се јасно види да је Дом пословао боље од организације која је била оснивач.¹⁰⁰

Већ следеће године долази до интеграције Дома и ОК СО-а, иако годину дана пре тога, према завршном рачуну Дом послује боље од ОК СО Ваљево. Од 1974. године, води се само документација о приходима и расходима за ОК СО.¹⁰¹

Закључак

Дом омладине у Ваљевоу је основан у време значајних промена у земљи и кроз прве године његовог рада се може пратити и развој једне институције и њено прилагођавање новим политичким приликама. Дом је, као колектив од свега неколико запослених, у почетку имао организационих пропуста – било је притужби на његов рад, нормативни

97 Исто, Захтев за доделу средстава, 7. новембар 1967. године.

98 Исто, Извештај о извршеним расходима и приходима за 1971. годину.

99 Исто.

100 Исто, Извештај о извршеним расходима и приходима за 1973. годину.

101 Исто, Извештај о извршеним расходима и приходима за 1974. годину.

акти су пружали само основни оквир за функционисање, а у званичним записницима су чланови разних тела Дома именовани само надимцима. У наредних неколико година, Дом је постао озбиљна културна и омладинска институција, у оквиру које је радило једино ваљевско позориште и у којој је основано прво друштво истраживача у Југославији. Истовремено, руководство Дома је пратило промене у врху СКЈ. Политички квалитети су били од самог почетка важни и при запошљавању и при одобравању појединих програма, али је почетком седамдесетих то изашло са затворених седница Савета Дома и постало званичан захтев прописан нормативним актима.

Рад на селу, забава младих, васпитно-образовни рад, обележавање државних празника и рад аматерског позоришта су чинили највећи део активности Дома. Док су приредбе појединих дана у години биле незаобилазне у раду овакве установе, политичка индоктринација омладине и културно активирање села праћење државне политике, а организовање игранки начин да се привуку млади и увећају финансијска средства; аматерско позориште се у ред најважнијих активности сврстало успешним радом. Тако се у активностима Дома огледа постојање партијске контроле, али и простора за успех све док се он директно не супротставља постојећим смерницама.

При пословању Дома није се водило рачуна о исплативости појединих активности, већ само о испуњавању најважнијих циљева. У финансијским плановима, буџет је сматран за неисцрпан извор прихода који увек може покрити све трошкове, а по потреби су вршене корекције финансијских планова или се задуживало код других предузећа када би добијена средства била мања од тражених.

Архивска грађа фонда Установа за културу младих „Омладински центар” – Ваљево пружа увид у омладинску и културну политику, пре свега према селу, као и у неке од проблема при раду овакве установе. Ипак, о прихваћености активности Дома међу омладином, као и о неким од проблема у раду, доступне су само делимичне информације, па би за потпуну слику рада Дома у првој деценији његовог постојања било потребно даље истраживање, где би драгоцен извор била сећања тадашњих радника и чланова Дома.